

"Esbab içine dalan fikr-i insanî, şu zelzele-i zeval-i dünyadan hayrette kalıp, meyûsâne fîzar ediyor. Vücut-u hakikî isteyen vicdan,.. " Fikr-i insanînin esbab içerisine dalmasını nasıl anlamalıyız? Vicdanın hakiki vücut istemesi ne demektir?

İnsan sonsuz aciz ve fakir olarak yaratılmıştır. Organlarından, havaya, suya, güneşe kadar sonsuz şeylere muhtaç olması yönüyle sonsuz fakir, bunların hiçbirini yapmaya gücünün yetmemesi cihetiyle de **sonsuz âcizdir.**

"Demek, her vicdanda şu nokta-i istinad ve nokta-i istimdâd cihetinde iki küçük pencere **Kadîr-i Rahîmin bârigâh-ı rahmetine açılır; her vakit onunla bakabilir..."(1)**

Bu hakikatten gaflet eden insan, esbab içerisine dalar. Acz ve fakrına merhameten yapılan ilâhî ihsanları sebeplerden bilmeye, onlara lüzumundan fazla ehemmiyet vermeye başlar. Anne-baba insan için, toprak ağaç için, ağaç da meyve için birer sebeptirler. Ancak, bunların hiçbiri hakiki müessir değillerdir. Onlar da yaratılmalarına vesile oldukları varlıklar gibi, sonradan yaratılmış ve belli bir işle vazifelendirilmiş memurlardır. Bunları kuvvet sahibi, irade sahibi, ilim ve hikmet sahibi, merhamet ve ihsan sahibi bilmek en büyük bir gaflettir ve **"esbab içerisine dalmak"**tır.

Yine, her vicdan yakinen bilir ki, insan kendi vücudunu kendisi yapmış değildir. Bu vücut fanidir ve emanettir. Bu vicdanî malumat onu **"Vücut-u hakikî"** istemeye, **"Batıp kaybolanları sevmem."** diyerek **"mahbûbat-ı mecaziyyeden ve mevcûdât-ı zâileden kat-ı alâka edip, Mevcûd-u Hakikî'ye ve Mahbub-u Sermedi'ye"** bağlanmaya götürür.

1) bk. [Sözler, Otuz Üçüncü Söz, Otuz Birinci Pencere.](#)